
Przegląd firm audytorskich w Japonii i ich nadzoru

AUTORZY: YUICHIRO ENOMOTO (FSA), HIROSHI YAGI (CPAAOB)

W niniejszym artykule przedstawiamy przegląd japońskich firm audytorskich oraz zakres procesu nadzoru, sprawowany przez Agencję Usług Finansowych (dalej „FSA”) oraz Radę Nadzoru nad Biegłymi Rewidentami i Audytem (dalej „CPAAOB”). Omawiamy również sytuację małych i średnich firm audytorskich w Japonii, która w ostatnich latach budzi wiele obaw, a także przedstawiamy wnioski istotne dla globalnej debaty organów nadzoru. W pierwszej kolejności, w części pierwszej niniejszego opracowania, przedstawiamy znaczenie audytu w kontekście zarządzania nadzoru nad rynkiem. Część druga przedstawia sytuację związaną z audytem w Japonii. Część trzecia dotyczy nadzoru nad firmami audytorskimi sprawowanego w Japonii przez CPAAOB. W części czwartej natomiast omówiono sytuację / warunki funkcjonowania małych i średnich firm audytorskich. Na podstawie tych zagadnień pragniemy przedstawić zwięzły przegląd sytuacji, rolę pełnionych przez firmy audytorskie w Japonii oraz działań podejmowanych przez organy nadzoru.

1. Znaczenie audytu w „nadzorze nad rynkiem”

Agencja Usług Finansowych jest organem nadzoru, który w Japonii odpowiedzialny jest za stabilność finansową, ochronę inwestorów oraz za ułatwianie funkcjonowania sektora finansowego. Zakres kompetencji organu jest szeroki i obejmuje kompleksowo bankowość, rynki i papiery wartościowe, ubezpieczenia, rachunkowość itp. FSA jest wyjątkowym organem nadzoru na świecie, ponieważ sprawuje zintegrowaną kontrolę nad całym sektorem finansowym kraju. Funkcjonujące w jej ramach CPAAOB odpowiada za pomocą różnych środków, w tym kontroli, za nadzór nad biegłymi rewidentami oraz firmami audytorskimi.

W dokumencie FSA „Priorytety strategiczne na okres lipiec 2024 – czerwiec 2025” (dalej „priorytety strategiczne”) organ podkreśliła potrzebę „dalszego wzmacniania wiarygodności rynków kapitałowych”, w celu wspierania zrównoważonego wzrostu gospodarczego poprzez mechanizmy finansowe (tabela 1). W szczególności priorytety strategiczne wskazują, że „nadzór nad rynkiem rynku wymaga wzmocnienia poprzez

poprawę jakości audytu itp.”. Pojęcie „nadzór nad rynkiem” jest używane w różnych kontekstach, jednak w tym przypadku obejmuje ono szeroko rozumianą rolę firm audytorskich i innych podmiotów w zapewnianiu warunków do autonomicznego funkcjonowania dyscypliny rynkowej, obok mechanizmów rynkowych opartych na działaniach uczestników rynku.

Tabela 1. Podsumowanie priorytetów strategicznych FSA na okres lipiec 2024 – czerwiec 2025.

I. Wspieranie zrównoważonego wzrostu gospodarczego poprzez mechanizmy finansowe:

Działania FSA:

- Zapewnienie pełnego wdrożenia opublikowanego w grudniu 2023 roku „Planu polityki promowania Japonii, jako wiodącego ośrodka zarządzania aktywami” poprzez:
 - wspieranie odpowiedniego wykorzystania rozszerzonego systemu NISA (program zwolnień podatkowych dla inwestorów indywidualnych);
 - wzmacnianie edukacji finansowej i ekonomicznej we współpracy z nowo utworzoną Japońską Korporacją ds. Edukacji Finansowej i Ekonomicznej;
 - wdrażanie reform w zakresie ładu korporacyjnego;
 - dalsze wzmacnianie wiarygodności rynków kapitałowych;
 - poprawę funkcjonowania spółek zarządzających aktywami oraz wspieranie nowych podmiotów na rynku;
 - monitorowanie działalności biznesowej instytucji finansowych zarządzających aktywami wspierających właścicieli aktywów;
 - ułatwianie dostępu do finansowania dla startupów poszukujących kapitału na rozwój;
 - wzmacnianie promocji zewnętrznej Planu polityki, na przykład poprzez organizację wydarzeń „Japan Weeks”.

Źródło: FSA Strategic Priorities: July 2024 - June 2025 , [20240913_summary.pdf](#)

Ogólnie rzecz biorąc, termin „nadzór nad rynkiem” jest używany w sposób niejednoznaczny i odnosi się do mechanizmów zapewniających efektywność, przejrzystość, uczciwość oraz wiarygodność rynków kapitałowych (ze szczególnym naciskiem na dyscyplinę rynkową), a także do funkcji organizacji samoregulacyjnych itp. Priorytety strategiczne obejmują w szerokim ujęciu nie tylko dyscyplinę rynkową wynikającą

z działań uczestników rynku, ale przede wszystkim podkreślają rolę firm audytorskich w tworzeniu środowiska, w którym dyscyplina rynkowa funkcjonuje autonomicznie, zgodnie z wcześniejszym wyjaśnieniem.

W szerokim znaczeniu wzmocnienie nadzoru nad rynkiem jest istotne dla utrzymania uczciwych i przejrzystych rynków oraz zapewnienia wiarygodności rynków kapitałowych. FSA i CPAAOB podejmują działania mające na celu zapewnienie prawidłowego funkcjonowania nadzoru nad rynkiem, w szczególności poprzez poprawę jakości badań sprawozdań finansowych. FSA i CPAAOB będą nadal podnosić jakość pracy zawodowej osób przeprowadzających badania sprawozdań finansowych oraz ściśle monitorować ich działalność w odpowiedzi na zmieniające się otoczenie audytowe, w tym rosnącą rolę małych i średnich firm audytorskich w badaniach sprawozdań finansowych spółek notowanych na giełdzie.

Zwiększenie atrakcyjności zawodu biegłego rewidenta

Działania FSA i CPAAOB stanowią istotny element strategii promowania Japonii jako wiodącego ośrodka zarządzania aktywami. FSA podkreśla znaczenie tych inicjatyw dla wzmocnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego. Działania, które podejmują te organy zwiększają świadomość społeczną na temat roli audytorów i konieczności zwiększenia atrakcyjności tego zawodu. Na arenie międzynarodowej popyt na usługi audytorskie rośnie, jednak w niektórych krajach obserwuje się spadek liczby osób wybierających ten zawód, zwłaszcza wśród młodych specjalistów. Przyczyny tego zjawiska obejmują m.in. niewystarczające wynagrodzenie, negatywny wizerunek zawodu, brak odpowiednich warunków pracy oraz niedocenywanie znaczenia audytu w ekosystemie rynkowym.

W Japonii liczba zarejestrowanych biegłych rewidentów w ostatnich latach stopniowo rośnie, jednak tempo wzrostu liczby biegłych rewidentów zatrudnionych w firmach audytorskich jest znacznie wolniejsze. W efekcie odsetek biegłych rewidentów pracujących w firmach audytorskich maleje z roku na rok. Przykładowo w Japonii liczba zarejestrowanych biegłych rewidentów wzrosła z 31 793 na koniec marca 2020 r. do 35 532 na koniec marca 2024 r. W tym samym okresie udział biegłych rewidentów zatrudnionych w firmach audytorskich spadł z 43,6 proc. do 40,6 proc. W obliczu rosnącego zapotrzebowania zarówno na większą liczbę badań sprawozdań finansowych, jak i ich wyższą jakość, pojawiają się obawy dotyczące niedoboru wykwalifikowanych audytorów. Dlatego też, podobnie jak w innych krajach na całym świecie, również w Japonii kluczowym wyzwaniem pozostaje zwiększenie atrakcyjności zawodu biegłego rewidenta oraz pozyskanie nowych specjalistów.

Audyt bywa traktowany jako coś oczywistego, podobnie jak powietrze – jego istnienie na rynkach kapitałowych jest często niedostrzegane. Znaczenie audytów na ogół nie jest doceniane i zazwyczaj zwraca się na nie uwagę dopiero w przypadku problemów, takich jak oszustwa księgowe. Choć badanie sprawozdań finansowych odgrywa kluczową rolę na rynkach kapitałowych, biegli rewidenci rzadko są postrzegani jako bohaterowie na równi z policjantami czy strażakami. Oczywiście zdarzają się przypadki, w których same firmy audytorskie napotykają problemy, a jednak biorąc pod uwagę, że istnieją organy nadzorcze monitorujące firmy audytorskie i jakość ich usług, znaczenie badań finansowych pozostaje niezmiennie, ale ważne jest również, aby sami audytorzy mieli wysoką samodyscyplinę.

Konieczne jest stworzenie ekosystemu, w którym rynek dostrzega znaczenie audytu i aktywnie wykorzystuje jego funkcje, audytorzy zachowują wysoką samodyscyplinę, a bezpieczeństwo obrotu na rynkach kapitałowych jest stale wzmacniane. Podczas gdy FSA i CPAAOB podkreślają znaczenie audytu w nadzorze nad rynkiem, eksperci zwracają również uwagę na rolę audytu w szerszym kontekście wzmacniania bezpieczeństwa obrotu gospodarczego na rynkach. Choć termin „bezpieczeństwo obrotu gospodarczego” nie jest jedynym określeniem opisującym cel istnienia zawodu biegłego rewidenta, w kontekście rosnącego niedoboru specjalistów w tej dziedzinie jego stosowanie jest istotne w dyskusji nad sposobami zwiększenia atrakcyjności tej profesji.

2. Badania sprawozdań finansowych w Japonii

W Japonii badania sprawozdań finansowych spółek notowanych na giełdzie są zazwyczaj przeprowadzane przez firmy audytorskie zgodnie z ustawą o instrumentach finansowych i giełdach oraz kodeksem spółek handlowych. Firmy audytorskie w Japonii mogą być zakładane przez co najmniej pięciu biegłych rewidentów, którzy zostają współnikami i bezpośrednio uczestniczą w zarządzaniu. Wspólnicy ci monitorują nawzajem swoją działalność, co pozwala na zachowanie dyscypliny organizacyjnej.

Liczba firm audytorskich w Japonii wzrasta – z 246 na koniec marca 2020 r. do 287 na koniec marca 2024 r. Jednakże, jeśli sklasyfikować firmy audytorskie według liczby pracujących w nich biegłych rewidentów (z wyłączeniem osób zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy), okazuje się, że firmy zatrudniające mniej niż 25 przedstawicieli tego zawodu stanowią około 90 proc. wszystkich podmiotów. Oznacza to, że rola małych i średnich firm audytorskich jako dostawców usług audytorskich rośnie, a jednocześnie zmniejsza się skala działalności firm audytorskich.

Z drugiej strony, jeśli spojrzeć na całokształt usług świadczonych przez firmy audytorskie, około 70 proc. biegłych rewidentów pracujących w firmach audytorskich jest zatrudnionych w dużych firmach audytorskich. Odpowiadają one za około 50 proc. wszystkich usług audytorskich i atestacyjnych oraz generują blisko 80 proc. przychodów z badań sprawozdań finansowych (tabela 2). Rynek badań sprawozdań finansowych spółek notowanych na giełdzie jest w dużej mierze zdominowany przez duże firmy audytorskie – przeprowadzają one badania około 60 proc. wszystkich spółek giełdowych, co stanowi około 90 proc. kapitalizacji rynkowej tych spółek (tabela 3, tabela 4). Jest to prawdopodobne, ponieważ spółki o dużej kapitalizacji rynkowej prowadzą większe, bardziej złożone i międzynarodowe operacje biznesowe. W związku z tym badania sprawozdań finansowych takich spółek wymaga zaangażowania licznych audytorów, szerokiego wachlarza specjalistycznych kompetencji oraz zasobów międzynarodowej sieci firm audytorskich – co stanowi wyzwanie dla firm audytorskich innych niż duże podmioty.

Tabela 2. Udział w rynku według rodzaju firmy audytorskiej (rok obrotowy 2022).

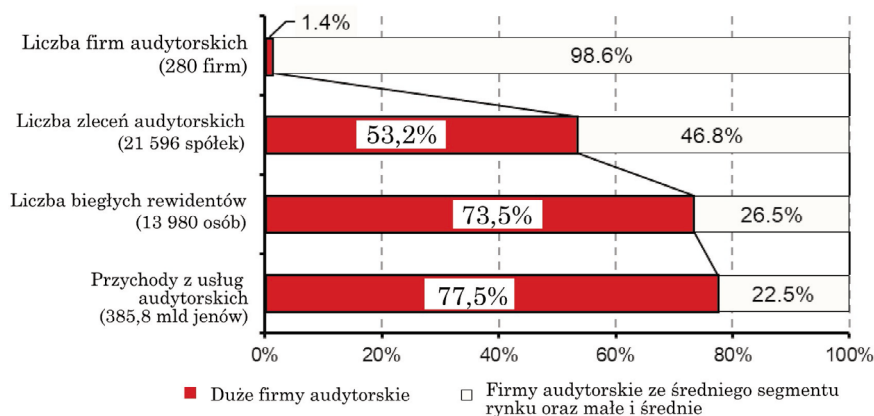

Tabela 3. Liczba spółek giełdowych według skali firmy audytorskiej

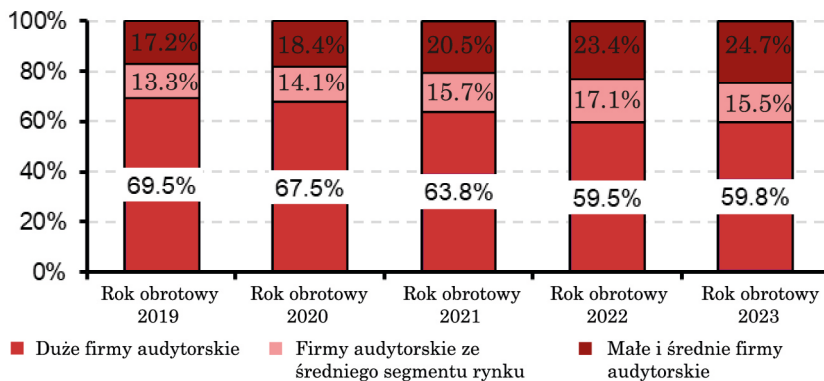
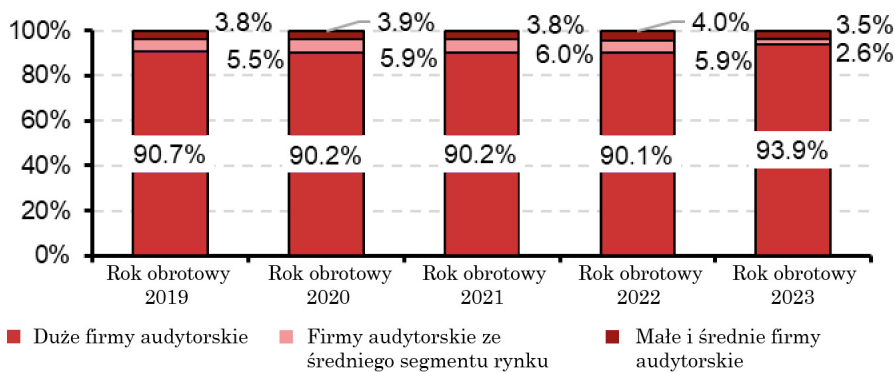

Tabela 4. Łączna wartość rynkowa spółek giełdowych według skali firmy audytorskiej.

Sytuacja oligopolistyczna dużych firm audytorskich ma tendencję do występowania również w Europie i Stanach Zjednoczonych. Analizując usługi audytorskie świadczone dla największych spółek giełdowych (pod względem liczby spółek), udział globalnych sieci dużych firm audytorskich wynosi 97 proc. w Japonii, 99 proc. w USA i 91 proc. w Wielkiej Brytanii (tabela 5).

Tabela 5. Udział globalnych sieci Wielkiej Czwórki w zleceniach audytorskich dla największych spółek giełdowych (według liczby spółek)

	JAPONIA	USA	WIELKA BRYTANIA
Udział globalnych sieci Wielkiej Czwórki	97%	99%	91%

Udziały zostały obliczone na podstawie liczby spółek uwzględnionych w następujących indeksach giełdowych: Japonia: Nikkei 225, Stany Zjednoczone: S&P 500, Wielka Brytania: FTSE 350

Badania sprawozdań finansowych spółek giełdowych

Duże firmy audytorskie dominują również na rynku badań sprawozdań finansowych nowo notowanych spółek. W okresie do grudnia 2023 r. przeprowadziły badanie sprawozdań finansowych 48 spośród 97 nowo notowanych spółek (z wyłączeniem tych notowanych na rynku TOKYO PRO Market)¹, co stanowi około 49 proc. całości. Patrząc jednak z innej perspektywy, sprawozdania finansowe ponad połowy nowo notowanych spółek są poddawane badaniu przez firmy audytorskie ze średniego segmentu rynku oraz z sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Powodem, dla którego małe i średnie firmy audytorskie przeprowadzają badania sprawozdań finansowych spółek giełdowych jest w pewnej mierze fakt, że w Japonii istnieje znaczna liczba spółek notowanych na giełdzie, które jeszcze nie rozszerzyły swojej działalności na rynki zagraniczne. W Europie natomiast duży odsetek spółek prowadzi działalność poza granicami własnego kraju ze względu na ograniczoną

¹ TOKYO AIM - poprzednia forma rynku TOKYO PRO Market, został utworzony w czerwcu 2009 r. jako rynek prowadzony przez spółkę TOKYO AIM, Inc., powstałą w ramach wspólnego przedsięwzięcia (joint venture) Tokyo Stock Exchange Group, Inc. oraz London Stock Exchange. Rynek ten został utworzony na podstawie przepisów dotyczących rynków dla inwestorów profesjonalnych, wprowadzonych w nowelizacji (z 2008 r.) ustawy o instrumentach finansowych i giełdach.

wielkość lokalnego rynku. Czynniki te mogą przyczyniać się do oligopolistycznej pozycji globalnych sieci dużych firm audytorskich.

W maju 2022 r., w wyniku nowelizacji ustawy o biegłych rewidentach, wprowadzono ustawowy „System rejestracji audytorów przeprowadzających badania sprawozdań finansowych spółek giełdowych i podobnych podmiotów” (dalej „system rejestracji”) w celu zapewnienia wysokiej jakości badań sprawozdań finansowych spółek notowanych na giełdzie. System rejestracji został wdrożony w odpowiedzi na zmiany w otoczeniu audytów księgowych oraz obawy dotyczące jakości audytów. Wzrasta również liczba badań spółek giełdowych przeprowadzanych przez małe i średnie firmy audytorskie, a niektóre z tych badań wskazują, że kontrola jakości jest niewystarczająca. System rejestracji został wprowadzony w celu zwiększenia wiarygodności rynków kapitałowych, a także w celu podniesienia jakości usług świadczonych przez firmy audytorskie i biegłych rewidentów, zapewnienia większej przejrzystości oraz zwiększenia zaufania inwestorów i interesariuszy.

Od kwietnia 2023 r. Japoński Instytut Biegłych Rewidentów (Japanese Institute of Certified Public Accountants, dalej „JICPA”) powołał Radę ds. przeglądu rejestracji audytorów przeprowadzających badania sprawozdań finansowych spółek giełdowych i podobnych podmiotów (dalej „Rada ds. przeglądu”) w celu zarządzania całościowym systemem rejestracji. Statut JICPA nakłada na firmy audytorskie przeprowadzające badania sprawozdań finansowych spółek giełdowych obowiązek rejestracji w JICPA, a proces kwalifikacyjny jest przeprowadzany przez Radę ds. Przeglądu, która weryfikuje kwalifikacje firm audytorskich ubiegających się o rejestrację w zakresie audytu spółek giełdowych.

Ponadto JICPA będzie weryfikować, czy zarejestrowane firmy audytorskie spełniają obowiązki dotyczące rozwoju systemu, określone w rozporządzeniu wykonawczym do ustawy o biegłych rewidentach (dalej: „OECPA”) w ramach realizacji przeglądów kontroli jakości. Na przykład w odniesieniu do systemu upubliczniania wyników oceny dotyczących stanu kontroli jakości usług, zgodnie z przepisami OECPA, Rada ds. przeglądu może rozważyć cofnięcie rejestracji firmy audytorskiej, jeśli wymagany system nie został upubliczniony lub jeśli opublikowane informacje w istotnym stopniu odbiegają od rzeczywistości. Dodatkowo, jeśli przegląd kontroli jakości ujawni istotne braki w systemie kontroli jakości firmy audytorskiej i zostanie wydane zalecenie wycofania się ze świadczenia usług audytorskich, firma ta zostanie poddana ocenie Rady ds. przeglądu pod kątem ewentualnego cofnięcia jej rejestracji.

Na koniec grudnia 2024 r. w Japonii działały 123 zarejestrowane firmy audytorskie oraz 9 firm uznanych za zarejestrowane, co łącznie daje 132 podmioty przeprowadzające badania sprawozdań finansowych krajowych spółek giełdowych.

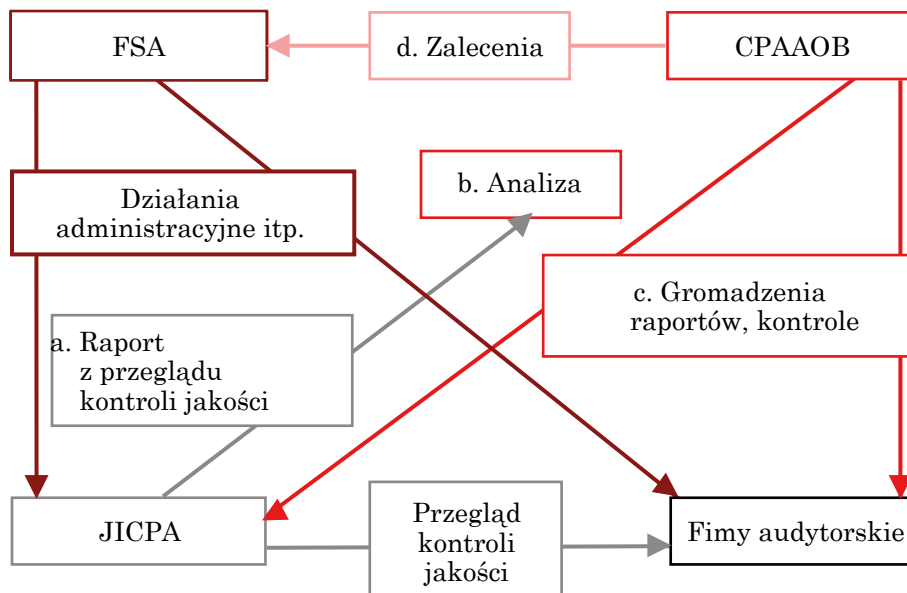
3. Nadzór nad firmami audytorskimi w Japonii sprawowany przez CPAAOB

System kontroli i powiązane z nim środki nadzorcze stosowane przez CPAAOB

Nadzór CPAAOB obejmuje działania kontrolne i pozakontrolne. Te drugie polegają m.in. na gromadzeniu raportów od firm audytorskich, pogłębianiu dialogu poprzez przeprowadzanie wywiadów i rozmów z przedstawicielami tych firm i współpracy z podmiotami powiązаныmi. CPAAOB analizuje również ustalenia wynikające z przeglądów kontroli jakości przeprowadzanych przez JICPA oraz szczegóły planów naprawczych przedkładanych przez firmy audytorskie do JICPA. W świetle wyników tych analiz CPAAOB ocenia konieczność przeprowadzenia kontroli zbierania dodatkowych raportów oraz wymienia poglądy z JICPA na temat skuteczności przeglądów kontroli jakości.

Przebieg działań CPAAOB wygląda następująco:

- I. otrzymanie raportów z przeglądów kontroli jakości od JICPA;
- II. weryfikacja, czy przeglądy kontroli jakości prowadzone przez JICPA oraz badania sprawozdań finansowych przeprowadzane przez firmy audytorskie są realizowane prawidłowo;
- III. w razie potrzeby gromadzenie raportów od JICPA, firm audytorskich itp. oraz przeprowadzanie kontroli;
- IV. w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w wyniku podczas kontroli – zalecenie podjęcia działań dyscyplinarnych przez komisarza Agencji Usług Finansowych (FSA). Schemat nadzoru sprawowanego przez CPAAOB przedstawiono poniżej (tabela 6).

Tabela 6: Przegląd systemu monitorowania CPAAOB

Kontrole i ocena ogólna

Częstotliwość kontroli przeprowadzanych przez CPAAOB zależy od wielkości firmy audytorskiej. W dużych firmach audytorskich CPAAOB przeprowadza regularne kontrole co dwa lata. Od 2016 r. CPAAOB realizuje również inspekcje kontrole uzupełniające w celu weryfikacji wdrażanych usprawnień, w roku następującym po kontroli regularnej. W niektórych przypadkach, zamiast przeprowadzania kontroli uzupełniających, CPAAOB zbiera raporty, aby ocenić postęp działań naprawczych. W firmach audytorskich ze średniego segmentu rynku CPAAOB przeprowadza kontrole co trzy lata, jednak od 2025 r. zwiększy częstotliwość tych kontroli i będą one prowadzone co dwa lata. W małych i średnich firmach audytorskich kontrole przeprowadzane są w miarę potrzeby, w szczególności w przypadku nieprawidłowości, które zostały stwierdzone w przeglądach kontroli jakości.

Wyniki inspekcji kontroli przekazywane są w dokumencie zatytułowanym „Powiadomienie o wynikach kontroli”, który jest kierowany do osoby odpowiedzialnej za daną firmę audytorską. CPAAOB stosuje pięciostopniowy system oceny firm audytorskich, uwzględniając środowisko zarządzania operacyjnego, środowisko

kontroli jakości oraz poszczególne badania sprawozdań finansowych prowadzone przez te firmy. Od 2016 r. CPAAOB zawiera w powiadomieniu o wynikach kontroli ogólną ocenę firmy audytorskiej. Przekazanie dokładnej oceny ma na celu umożliwienie firmom audytorskim oraz członkom zarządów audytowanych spółek lepszego zrozumienia poziomu kontroli jakości danej firmy audytorskiej.

Firma audytorska ma obowiązek przekazać audytowanej spółce treść powiadomienia o wynikach kontroli, w tym ogólną ocenę. Na podstawie tych informacji członkowie zarządu i komitetu audytu powinni prowadzić dialog z audytowaną spółką na temat przebiegu i jakości audytu oraz dostarczyć jej dodatkowe informacje, tak aby mając na uwadze ocenę dokonaną przez CPAAOB mogli podjąć decyzję o tym, czy kontynuować umowę audytorską.

Ogólna ocena ma pięciostopniową skalę:

- I. zadowolająca (ogólna ocena: 1),
- II. ogólnie zadowolająca z drobnymi niedociągnięciami (ogólna ocena: 2),
- III. niezadowolająca ze względu na występowanie znaczących nieprawidłowości które należy wyeliminować (ogólna ocena: 3),
- IV. niezadowolająca i wymagająca natychmiastowych działań naprawczych w systemie zarządzania operacjami itp. (ogólna ocena: 4) oraz
- V. skrajnie niezadowolająca (ogólna ocena: 5).

CPAAOB zachęca firmy audytorskie z oceną 4 (IV) lub gorszą do pilnego wdrożenia działań naprawczych, wymagając od nich raportu o podjętych działaniach już na etapie przekazania powiadomienia o wynikach kontroli. W przypadku firm audytorskich ocenionych na poziomie 5 (V) CPAAOB rekomenduje komisarzowi FSA nałożenie sankcji administracyjnych itp.

Tabela 7 przedstawia rozkład ocen z pięciu lat (dotyczy kontroli regularnych przeprowadzonych między lipcem 2019 r. a czerwcem 2024 r.). Żadna firma audytorska nie otrzymała oceny 1, natomiast duże firmy audytorskie uzyskały ocenę 2, a firmy audytorskie ze średniego segmentu rynku oraz małe i średnie firmy audytorskie uzyskały wyłącznie ocenę 3 lub gorszą.

Wśród szesnastu małych i średnich firm audytorskich poddanych kontrolom przez CPAAOB aż siedem otrzymało ocenę 5 („skrajnie niezadowolająca”), co wskazuje, że wyniki tych firm są ogólnie niższe niż wyniki dużych firm audytorskich i firm audytorskich ze średniego segmentu rynku. Jest to częściowo spowodowane tym, że CPAAOB koncentruje kontrole głównie na małych i średnich firmach audytorskich, których środowisko kontroli jakości wymaga pilnej weryfikacji – czasami w odpowiedzi na wyniki przeglądów kontroli jakości przeprowadzanych przez JICPA. Nie musi to oznaczać, że ogólny poziom jakości małych i średnich firm audytorskich się pogarsza, lecz FSA i CPAAOB ściśle monitorują te tendencje.

Kluczowe aspekty nadzoru sprawowanego przez CPAAOB

CPAAOB publikuje cele nadzorcze oraz sposoby ich realizacji, a także priorytety na każdy trzyletni okres i roczne programy działań. W ramach siódmej kadencji (kwiecień 2022 r. – marzec 2025 r.) CPAAOB określiła następujące strategie:

- Prowadzenie skutecznego i efektywnego nadzoru w kontekście dynamicznie zmieniającego się otoczenia firm audytorskich.
- Zachęcanie firm audytorskich do utrzymania i doskonalenia jakości audytu.
- Zapewnienie (jednoczesne) prawidłowego funkcjonowania usług, w tym systemu kontroli jakości audytów przeprowadzanych przez firmy audytorskie.
- Kontrola i weryfikacja stanu przygotowania firm audytorskich do sprawnego wdrożenia systemów kontroli jakości, a także ocena ich rozwoju i funkcjonowania po tym wdrożeniu.
- Przeprowadzanie kontroli w firmach audytorskich, w szczególności w małych i średnich firmach, w przypadku których zapewnienie oraz poprawa jakości badań sprawozdań finansowych stanowi pilne wyzwanie.

Nowe zlecenia badań sprawozdań finansowych mają istotny wpływ nie tylko na poziom jakości poszczególnych tego typu usług, ale także na funkcjonowanie firmy audytorskiej jako całości, zwłaszcza w przypadku małych i średnich firm audytorskich. Dlatego CPAAOB sprawuje nadzór poprzez wymienione powyżej działania monitorujące. Ponadto CPAAOB analizuje przyczyny zmiany audytorów oraz ocenia

Tabela 7. Ogólne oceny badań sprawozdań finansowych z pięciu lat (biorąc pod uwagę dzień rozpoczęcia kontroli) (jednostka: firmy audytorskie) Ogólne oceny kontroli przeprowadzonych w ciągu ostatnich pięciu lat (na podstawie rozpoczęciakontroli) (jednostka: firmy audytorskie).

Ogólna ocena	Duże firmy audytorskie	Firmy audytorskie ze średniego segmentu rynku	Małe i średnie firmy audytorskie, spółki osobowe i indywidualni audytorzy
Zadawalająca (Ocena 1)	—	—	—
Ogólnie zadawalająca, z drobnymi niedociągnięciami (Ocena 2)	4	—	—
Niezadawalająca ze względu na występowanie istotnych niedociągnięć, które należy wyeliminować (Ocena 3)	—	2	3
Niezadawalająca, wymagająca natychmiastowego wdrożenia działań naprawczych w zakresie zarządzania operacyjnego itp. (Ocena 4)	—	3	6
Skrajnie niezadawalająca (Ocena 5)	—	—	7

Zestawienie obejmuje firmy audytorskie poddane regularnym kontrolom rozpoczętym i zakończonym w latach obrotowych 2019–2023.

W przypadku firm audytorskich, które przeszły więcej niż jedną regularną kontrolę w analizowanym okresie, uwzględniono ocenę z najnowszej kontroli.

wpływ przyjmowania nowych zleceń badań sprawozdań finansowych na ogólny system kontroli jakości w firmie audytorskiej.

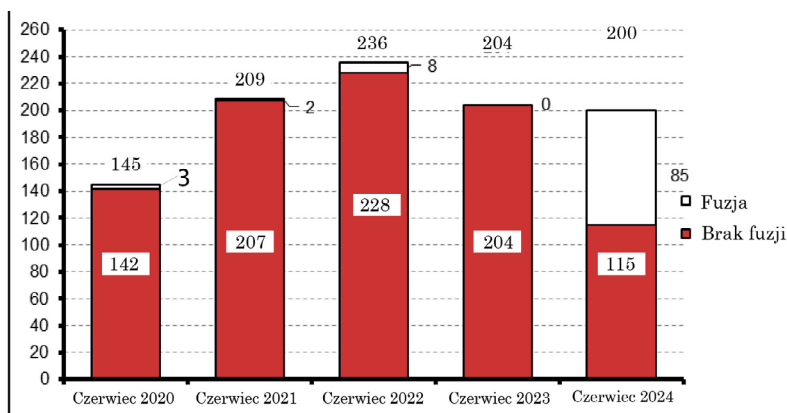
4. Małe i średnie firmy audytorskie

Zmiany audytorów

W okresie od lipca 2023 r. do czerwca 2024 r. było 200 zmian audytorów krajowych spółek giełdowych. Jednak po wyłączeniu zmian wynikających z fuzji firm audytorskich liczba ta spada do 115. Możemy tutaj zaobserwować Obserwujemy więc tutaj trend spadkowy.

W ostatnich latach utrzymuje się tendencja polegająca na tym, że duże firmy audytorskie rezygnują z audytowania niektórych spółek giełdowych, uznając, że wynagrodzenie za audyt jest niewystarczające w stosunku do ponoszonego ryzyka oraz wymaganej liczby specjalistów. Jednocześnie same spółki giełdowe coraz staranniej dobierają audytorów, uwzględniając takie czynniki jak długość trwania dotychczasowej współpracy audytorskiej, adekwatność wynagrodzenia za audyt, dopasowanie zakresu audytu do skali działalności przedsiębiorstwa itd. W rezultacie firmy audytorskie ze średniego segmentu rynku lub małe i średnie firmy audytorskie przejmują coraz większą liczbę audytów spółek giełdowych. Na przykład liczba zmian audytorów (z wyłączeniem fuzji firm audytorskich) osiągnęła szczytową liczbę 228 w okresie od lipca 2021 r. do czerwca 2022 r., a w kolejnym roku (lipiec 2022 r. – czerwiec 2023 r.) wyniosła 204 (tabela 8).

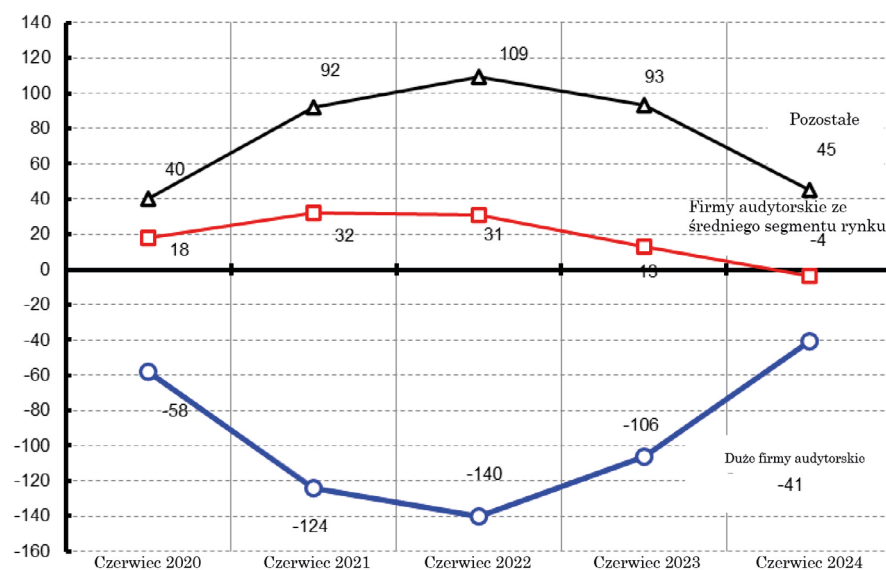
Tabela 8. Liczba krajowych spółek giełdowych, które zmieniły firmę audytorską (jednostka: spółki).

Podstawą powyższych danych są terminowe ujawnienia informacji przez krajowe spółki giełdowe i dane te przedstawiają liczbę spółek, które do końca czerwca każdego okresu podjęły decyzję o wyborze nowego audytora.

Analizując zmiany liczby audytorów (wzrost / spadek) według wielkości firm audytorskich, w okresie od lipca 2021 r. do czerwca 2022 r. Liczba dużych firm audytorskich badających sprawozdania finansowe zmniejszyła się o 140, podczas gdy liczba małych i średnich firm audytorskich pełniących taką funkcję wzrosła o 109. Ponadto, w okresie od lipca 2022 r. do czerwca 2023 r. liczba dużych firm audytorskich pełniących funkcję audytora spadła o 106, a liczba małych i średnich firm audytorskich pełniących taką funkcję wzrosła o 93. Natomiast w okresie od lipca 2023 r. do czerwca 2024 r. liczba dużych firm audytorskich pełniących funkcję audytora spadła o 41, podczas gdy liczba małych i średnich firm audytorskich pełniących taką funkcję wzrosła o 45 (tabela 9).

Tabela 9. Zmiany według wielkości firm audytorskich (jednostka: spółki).

Zmiany liczby audytorów (wzrosty / spadki).

Pomimo rosnącej roli małych i średnich firm audytorskich w świadczeniu usług audytorskich dla spółek giełdowych ostatnie inspekcje CPAAOB wykazały, że w niektórych przypadkach środowisko do prawidłowego wykonywania zleceń audytorskich jest niewystarczające. Utrzymanie i poprawa jakości audytu w przypadku małych i średnich firm audytorskich stały się zatem pilnym wyzwaniem, dlatego, jak wspomniano wcześniej, CPAAOB zdecydowało się położyć większy nacisk na kontrole w tych podmiotach.

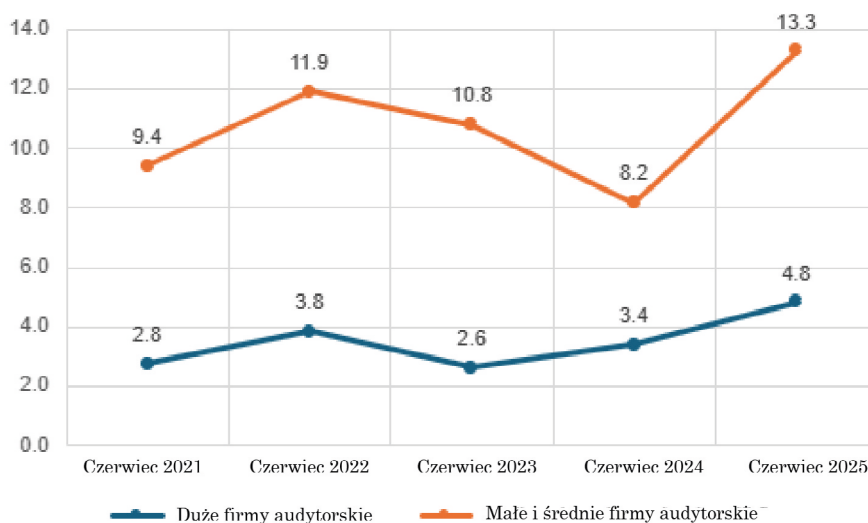
Rozwój małych i średnich firm audytorskich

Jednym z głównych powodów zmiany audytora, jak wspomniano powyżej, jest wynagrodzenie za badanie sprawozdania finansowego (w kontekście zasadności tego wydatku). Często wynika to z faktu, że duże firmy audytorskie zaczęły bardziej selektywnie podchodzić do ryzyka, ograniczając liczbę badań spółek giełdowych - w przypadku tych badań zasoby, koszty i zyski są nieproporcjonalne (zmieniają się one po zaoferowaniu podwyżek opłat za badanie). Dodatkowo uwzględnia się przypadki, w których okres trwania współpracy audytorskiej ulega wydłużeniu, jak również sytuacje, w których audytorzy rezygnują ze względu na wykryte oszustwa księgowe, problemy z ładem korporacyjnym oraz spory z kierownictwem dotyczące zasad rachunkowości. Elementy te przyczyniają się do częstszych zmian audytorów, w wyniku których spółki giełdowe wybierają małe i średnie firmy audytorskie.

Jeżeli badania spółek giełdowych o wysokim ryzyku badania (np. spółki, w których występują nieporozumienia między zarządem a audytorem dotyczące oszustw księgowych, problemów z ładem korporacyjnym lub zasad rachunkowości; spółki niedawno wprowadzone na giełdę) będą przejmowane głównie przez małe i średnie firmy audytorskie, które nie dysponują odpowiednimi zasobami i wiedzą, mogą pojawić się dodatkowe ryzyka. W rzeczywistości liczba nieprawidłowości wykrywanych w małych i średnich firmach audytorskich w Japonii w ostatnich latach utrzymuje się na wyższym poziomie niż w dużych firmach audytorskich i wykazuje tendencję wzrostową. (tabela 10).

Tendencja ta nie jest jednak specyficzna dla Japonii, ponieważ można ją również zaobserwować w Europie oraz w krajach Ameryki Północnej. Problematyka ta była omawiana na spotkaniach Międzynarodowego Forum Niezależnych Regulatorów Audytu (IFIAR), gdzie dzielono się wspólnymi obserwacjami oraz potencjalnymi sposobami rozwiązania tych kwestii. Z drugiej strony sytuacja oraz sposób monitorowania małych i średnich firm audytorskich różnią się w poszczególnych krajach.

Tabela 10. Średnia liczba wykrytych nieprawidłowości na jedno zlecenie audytorskie według wielkości firmy audytorskiej.

Przede wszystkim definicje mniejszych firm są inne, a także udział małych i średnich firm audytorskich w rynku audytów spółek giełdowych jest różny, co utrudnia bezpośrednie porównania. W Japonii nie istnieją przepisy prawne definiujące małe i średnie firmy audytorskie. Dla uproszczenia termin ten obejmuje wszystkie firmy audytorskie inne niż duże firmy audytorskie oraz firmy audytorskie ze średniego segmentu rynku. W Europie i krajach Ameryki Północnej stosowane definicje różnią się, dlatego należy zachować ostrożność przy ogólnych dyskusjach na temat „mniejszych firm audytorskich”.

Znaczenie międzynarodowych dyskusji

Chociaż nie jest łatwo prowadzić ogólną debatę na temat sposobów rozwiązania problemów mniejszych firm audytorskich, wymiana doświadczeń na arenie międzynarodowej jest wciąż korzystna dla organów nadzoru, ponieważ umożliwia lepsze zrozumienie podobnych wyzwań również w innych częściach świata. Zamiast traktować problemy mniejszych firm audytorskich jako kwestie specyficzne dla danego kraju, należy dążyć do wymiany informacji między organami nadzoru w celu wypracowania możliwych działań na rzecz poprawy jakości badań sprawozdań finansowych w tych firmach.

Jednakże, analizując te zagadnienia, należy uwzględnić następujące aspekty jako kluczowe założenia:

- Definicja małych i średnich firm audytorskich w poszczególnych krajach.
- Obecność rynkowa oraz rola mniejszych firm audytorskich w porównaniu z dużymi firmami audytorskimi (w tym oczekiwania organów nadzoru wobec małych i średnich firm audytorskich).
- Główne przyczyny problemów z jakością audytu w mniejszych firmach audytorskich (specyficzne dla tych podmiotów).
- Funkcje nadzorcze organów regulacyjnych, w tym inspekcje (różnice w monitorowaniu dużych i mniejszych firm audytorskich), mechanizmy wsparcia dla mniejszych firm audytorskich oraz równowaga między nadzorem a wsparciem.

Małe i średnie firmy audytorskie mają już ugruntowaną pozycję na rynkach na całym świecie. Jeśli jednak występuje problem, może on wywrzeć znaczący wpływ na rynek, niezależnie od tego, czy dotyczy dużej, średniej czy małej firmy audytorskiej. Dlatego też kontynuowanie globalnej wymiany informacji na temat mniejszych firm audytorskich byłoby korzystne, przy jednoczesnym uwzględnieniu wspomnianych wcześniej różnic w ich definicji i roli w poszczególnych krajach.

W niniejszym opracowaniu przedstawiliśmy ogólną sytuację dotyczącą audytu w Japonii, omówiliśmy atrakcyjność zawodu audytora oraz znaczenie audytu dla wzmacniania ładu rynkowego. Przeanalizowaliśmy również sytuację małych i średnich firm audytorskich oraz zwróciliśmy uwagę na znaczenie międzynarodowej wymiany doświadczeń w kontekście dyskusji na temat mniejszych firm audytorskich. Mamy nadzieję, że organy nadzoru oraz audytorzy w różnych jurysdykcjach, w tym w Japonii, będą mogli wzajemnie czerpać ze swoich doświadczeń i wspólnie dążyć do poprawy jakości audytówbadań sprawozdań finansowych. Na zakończenie pragniemy zaznaczyć, że niniejszy dokument nie odzwierciedla oficjalnych stanowisk instytucji, które reprezentujemy.